

Pregledni znanstveni članak

■ Uzročna veza kao pretpostavka odgovornosti za štetu

Denis Lauc¹

Sažetak: U članku se analizira uzročna veza kao pretpostavka odgovornosti za štetu. Autor u članku razmatra koje je to pravno značenje pojma uzročne veze kao opće pretpostavke odgovornosti za štetu, s kojim se to problemima u sudskoj praksi susreću sudovi kod utvrđivanja pravno-relevantne uzročne veze, koji je pristup usvojen kod utvrđivanja uzročne veze kao opće pretpostavke odgovornosti za štetu, te kojim testovima se ona utvrđuje. U radu je prikazan i problem postojanja konkurentnih uzroka i kako te probleme rješavanju moderni pravni poreci kod utvrđivanja odgovornosti za štetu. Nadalje, u radu je dan prikaz koje to pravne teorije u sudskoj praksi mogu poslužiti kod utvrđivanja pravno-relevantne uzročne veze, koje uzročne paradigme mogu postojati u pravu, te je dan prikaz načina dokazivanja uzročno-posljedične veze kao pretpostavke odgovornosti za štetu u nekima od vodećih svjetskih pravnih poredaka, kao i pravnim porecima u regiji, te je konačno dan i prikaz uzročne veze kao pretpostavke odgovornosti za štetu iz europske perspektive.

Ključne riječi: uzročna veza, pojam, relevantna uzročnost, teorije uzročnosti, uzročne paradigme, činjenična i pravno-relevantna uzročnost, konkurirajući uzroci, dokazivanje uzročnosti, europski pogled na uzročnost

1. POJAM

Zakon o obveznim odnosima daje samo opći pojam uzročne veze kao pretpostavke odgovornosti za štetu, a da je pri tom ne definira i ne tumači, pa je njena determinacija prepuštena sudskoj praksi koja pri tom ne daje konzistentna rješenja.²

Prvenstveno se postavlja pitanje „Da li uopće postoji neko posebno pravno značenje pojma uzročne veze kao opće pretpostavke odgovornosti za štetu?“ Uređeni pravni sustavi kroz povijest nisu, a niti će u budućnosti definirati neki posebni „pravni“ pojam uzročne veze kao opće pretpostavke odgovornosti za štetu.

¹ Dr. sc., Denis Lauc, odvjetnik u Odvjetničkom društvu Grgić & Partneri, Zagreb, E-mail: denis.lauc@grgic-partneri.hr
² Gorenc, V., Komentar zakona o obveznim odnosima, Narodne Novine, 2014, čl. 1045

S obzirom, kako je to prethodno navedeno, Zakon o obveznim odnosima, ne daje definiciju uzročne veze kao opće pretpostavke odgovornosti za štetu, sudska praksa često u pojedinačnim slučajevima daje nejasna i dvosmislena tumačenja te pretpostavke. Tako ponekad sudska praksa tretira uzročnu vezu kao jedno obično činjenično pitanje na način da samo utvrđuje da li je određeni faktor bio historijski uključen u nastanak određene posljedice, a opet ponekad sudska praksa uzročnu vezu tretira kao pravno pitanje na način da utvrđuje je li određeni faktor koji je nedvojbeno bio historijski uključen u nastanak određene posljedice i pravno-relevantni uzrok štete.

Bez obzira na sve navedeno, uzročna veza ostaje centralna pretpostavka koja mora biti ispunjena da bi nastao obvezno-pravni odnos odgovornosti za štetu, te kao takva zauzima možda i najvažnije mjesto kod utvrđivanja odgovornosti za štetu.^{3/4}

Međutim, i pored gore svega navedenog, sudskoj praksi ostaju mnogobrojna pitanja za odgovoriti vezano za kriterije i granice odgovornosti koje se determiniraju pomoću uzročne veze kao opće pretpostavke odgovornosti za štetu. Tako se ponekad postavlja pitanje – što ako bi šteta nastala i bez štetnikova ponašanja⁵, što ako bi šteta nastala u nekom kasnijem vremenskom periodu u svakom slučaju⁶, što ako bi šteta nastala i da se štetnik primjereno ponašao⁷, da li je izgubljena šansa dovoljna za nastanak obvezno-pravnog odnosa odgovornosti za štetu^{8/9/10}, što ukoliko je postojala neka osjetljivost oštećenika i prije štetnog

3 Klarić P., *Odštetno pravo*, Narodne Novine, veljača 2003., 166.

4 Von Bar C., *The Common European Law of Torts*, Volume Two, Clarendon Press, Oxford, 2000, 340-344.

5 Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-x 338/11-2, od 11. svibnja 2011. g.; „Stoga, po ocjeni suda, nije nezakonito postupanje tijela za koje odgovara tuženica utjecalo na zaključenje ugovora o vezi s kojim je tužitelju nanesena šteta čime nedostaje adekvatno uzročno-posljedična veza koja je jedna od osnovnih pretpostavki odgovornosti za štetu u odnosu na tuženicu.“

6 Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-x 177/2018-2, od 19. prosinca 2018. g.; „Naime, polazeći od činjenice da bi osiguranik tužitelja (rođen 1943. g.) da nije bio ozlijeđen mogao raditi i ostvarivati plaću do najduže 65 godine života kada bi sukladno odredbi čl. 30. tada važećeg Zakona o mirovinskom i invalidskom osiguranju stekao pravo na starosnu mirovinu, pa bi mu radni odnos prestao, jasno je da opseg štete koja je tužitelju nastala nakon što je tužitelj osiguranik navršio 65 godina predstavlja razliku između visine invalidske mirovine i visine starosne mirovine.“

7 Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-20/08-2, od 02. srpnja 2008. g.; „Niže-stupanjski sudovi pravilno zaključuju da tužitelj u ovom sporu nije dokazao da je zbog propusta tuženika u konkretnom slučaju došlo do potpunog uništenja tužiteljevog broda. Od tuženikove čuvara nije se moglo očekivati da bude neprekidno uz tužiteljev brod, a da je isti i primijetio izbijanje požara na tužiteljevom brodu, zbog brzine širenja požara zbog materijala od kojeg je sačinjen brod i ugrađenog gorivog materijala u njemu, te vjetrova, ne bi uspio ugasiti požar. Stoga pravovremeno uočavanje požara na tužiteljevom brodu od strane tuženikove čuvara nije u adekvatnoj uzročnoj vezi s uništenjem tužiteljevog broda. Istina je da se prema odredbi čl. 154. st. 1. ZOO krivnja štetnika za nastanak štetnog događaja pretpostavlja, no u ovom slučaju je utvrđeno da na strani tuženika nije bilo krivnje za nastanak tužiteljeve štete, jer bi do nje došlo i u slučaju ranijeg uočavanja požara na tužiteljevom brodu od strane tuženikove čuvara.“

8 Kadner G., *Loss of a Chance in European Private Law – „All or nothing“ or partial liability in cases of uncertain causation*, Kluwer Law International BV, *European Review of Private Law* 6-2008, 1012.

9 Jansen N., *The idea of a lost chance*, *Oxford Journal of Legal Studies*, 1999, 271. „The idea of a lost chance establishes chances as legal rights which constitute limits against tracing hypothetical consequences, where it is principally impossible to establish a causal connection between a damaging event and a finally suffered injury or loss. In such cases, roughly speaking, it cannot be said that the plaintiff's action or omission was a *conditio sine qua non* for the defendant's injury, but nor is it possible to deny a causal link. These cases have initially to be distinguished from those in which a loss of chance was the consequence of recoverable damage. There, hypothetical future losses or risk, like restricted opportunities for future earnings, are clearly recoverable. Here, however, the question is whether the loss of a chance as such can be a harm giving rise to a liability in tort.“

10 Van Dam Cees, *European Tort Law*, Second Edition, Oxford University Press, 2013, 341. „Applying the tenet of the loss of a chance brings the causation issue close to the area of damages since in fact it wraps up the causation in the assessment of damages, more particularly the assessment of future damage. It can be concluded that only French tort law generally acknowledges the possibility of awarding the claim for the loss of a chance to win or the loss of a chance not to lose.“

događaja¹¹, te što je s udaljenim posljedicama koje nastanu kasnije¹².

Za sva ova pravna pitanja¹³ uzročna veza može poslužiti kao koristan pravni instrument¹⁴ kako za uspostavljanje odgovornosti, tako i za ograničenje odgovornosti, a sve kako bi se izbjegle apsurdne situacije da štetnik ne bi odgovarao za sve štete koje su u vezi s njegovim ponašanjem.¹⁵

Stoga, iako se u sudskoj praksi to izričito ne spominje, ipak je u uređenim pravnim sustavima usvojen dvokraki pristup na način da se prvenstveno utvrđuje činjenična uzročnost, odnosno da li je određena okolnost uopće igrala neku ulogu u nastanku štetne posljedice, a zatim se utvrđuje da li se neki činjenični uzrok koji je nedvojbeno igrao neku ulogu u nastanku štetne posljedice može označiti i kao pravno-relevantni uzrok.¹⁶ Radi utvrđenja uzročne veze kao pretpostavke odgovornosti u sudskoj praksi se često koriste i određeni testovi, te se u pravu formiraju i posebne paradigme¹⁷ vezano za uzročno-posljedičnu vezu kao opću pretpostavku odgovornosti za štetu.

Nadalje, u pravu može doći i do daljnjih komplikacija, odnosno mogu nastati problemi više mogućih uzroka nastale štete, a na koja pravna pitanja uređeni pravni sustavi koriste različite solucije.

11 Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-577/1998-2, od 28. veljače 2001. g.; „Tvrdnje tužitelja da je šteta proizašla kao rezultat ranijeg oštećenja zdravlja nije osnovana. Ovo iz razloga jer je ranije oštećenje zdravlja uzeto u obzir prilikom utvrđivanja okolnosti vezano za osnove i visinu nematerijalne štete, te je tako tužitelju u ovoj pravnoj stvari priznato pravo na naknadu štete s osnova duševnih boli zbog smanjenja životnih aktivnosti samo za smanjenje od 10 % iako tužitelj ima smanjenje životne aktivnosti ukupno 15 %, no 5 % smanjenja životne aktivnosti nastalo je kao posljedica ranijeg oštećenja zdravlja.“

12 Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-1237/02-2, od 15. siječnja 2003. g.; „Iz navedenih razloga, a pravilno imajući u vidu okolnosti konkretnog slučaja, da je od prometne nezgode u kojoj je povrijeđen otac i suprug tužitelja do njegovog samoubojstva proteklo gotovo sedam godina; da je pokojni otac i suprug tužitelja već jedno ranije prije doživljene prometne nesreće pokušao samoubojstvo i da je bio sklon alkoholu, te da posljedice prometne nesreće nisu uzrokovale psihotično stanje (duševnu bolest), nego da je u pitanju tzv. bilančno samoubojstvo na koje su utjecali više već spomenutih čimbenika koji povećavaju rizik suicida: pokušaj samoubojstva prije nesreće, sklonost alkoholu kao i nepromijenjeni tjelesni invaliditet kao posljedica prometne nezgode, a iz čega se može zaključiti da su posljedice prometne nezgode iz 1985. godine u odgovarajućoj uzročnoj vezi sa samoubojstvom oca i supruge tužitelja. Kako je dakle, u pobijanoj presudi pravilno ocijenjeno, da ne postoji odgovarajuća uzročna veza između štete koju tužitelji zahtijevaju zbog smrti njihovog oca i supruge i prometne nezgode koju je prednik tužitelja imao 1985. godine, to je sud drugog stupnja pravilno primijenio materijalno pravo (čl. 154. ZOO) kad je preinačio prvostupanjsku presudu odbijanjem tužbenog zahtjeva u cijelosti.“

13 Infantino M. and Zervogianni E., *Causation in European Tort Law, The Common Core of European Private Law*, Cambridge University Press, 2017, 3.

14 Van Dam Cees, *European Tort Law, Second Edition*, Oxford University Press, 2013, 311. „The instruments used to limit consequences are manifold: reasonable foreseeability, probability, scope of the rule and directness of the consequential damage. These are the mythical formulae applied by the national priest of tort law to avert the dangers of consequences going too far for tortfeasor.“

15 Van Dam Cees, *European Tort Law, Second Edition*, Oxford University Press, 2013, 310. „Once causation has been established, the work is not yet finished. In many cases it has only just begun. This refers to the question of limiting causation. The problem is that the test to establish liability accepts all events or irrelevant cause. For example, an important „cause“ for an accident is that the tortfeasor is at that place at the time...the legal systems limit the consequences for which the tortfeasor has to answer.“

16 Van Dam Cees, *European Tort Law, Second Edition*, Oxford University Press, 2013, 310. „1101 Establishing and limiting causation; Factual and Legal Causation – The condition sine qua non test is generally considered to focus on factual causation, whereas the issue of limiting causation is signified by legal causation (fnt. 15., Von Bar (2000, 413.).

17 Hart H.L.A. and Honoré T., *Causation in the Law*, Clarendon Press, 1985, 186. „Causing harm by one's own act, inducing another to do harm, providing opportunities for others to do harm, are grounds for responsibility sufficiently similar to justify the use by legal writers of the expression „causal connection“ to refer to them all.“

2. PRAVNO RELEVANTNA UZROČNOST

Prema zakonima prirode, odnosno prema zakonima logike, sve okolnosti koje dovode da neka posljedica nastane na određeni način, na određenom mjestu i u određeno vrijeme smatraju se uzrocima neke pojave. Međutim, pravnici kao i običan čovjek za pojam uzroka vežu određene specifične događaje. Tako primjerice za nastanak požara pravnik i običan čovjek sigurno neće kao uzrok označiti postojanje kisika u prostoriji¹⁸, nego će kao uzrok označiti nešto drugo, tako primjerice bacanje zapaljene cigarete ili kratak spoj.

Zašto to pravnici, odnosno obični ljudi čine i koja načela pri tom koriste?¹⁹ Vezano za ova pitanja u pravu je postojalo stajalište da je za označavanje takvog uzroka potrebno koristiti zdravo-razumska rješenja. Tako su poznati engleski pravni teoretičari *Hart* i *Honoré* cijelo jedno poglavlje svoje poznate knjige *Causation in Tort Law* posvetili zdravo-razumskim rješenjima za utvrđivanje pravno-relevantne uzročne veze.²⁰

Međutim, bez obzira na navedeno zdravo-razumska rješenja predstavljaju jedan dvojbena koncept s obzirom da ne postoje usuglašeni principi što se to smatra pod zdravo-razumskim rješenjima. Tako primjerice kod pušenja, iako postoji opća suglasnost u društvu da pušenje uzrokuje različite oblike karcinoma, to neće biti dovoljno za usvajanje tužbenog zahtjeva u odnosu na tuženika proizvođača duhanskih proizvoda. U pravu se naime svi dokazi moraju razmotriti kako bi se potvrdile ove tvrdnje utemeljene na običnoj statističkoj vjerojatnosti.²¹

Što je onda uzročno-posljedična veza kao pretpostavka odgovornosti za štetu i koji je način njene procjene? S obzirom da Zakon o obveznim odnosima ne definira, niti tumači pojam uzročne veze, njeno opisivanje je prepušteno pravnoj

18 Iako mogu postojati neki delikatni poslovni procesi kod kojih ne smije postojati kisik u prostoriji, pa stoga u tom slučaju se po redovnom tijeku stvari ne očekuje prisustvo kisika u prostoriji (npr. specijalizirani laboratorij i sl.)

19 Koziol H., *Basic Questions of Tort Law from a Comparative Perspective*, Jan Sramek Verlag, 2015, 46.

20 Hart H.L.A. and Honoré T., *Causation in the Law*, Clarendon Press, 1985, 26-61. "Common sense is not a matter of inexplicable or arbitrary assertions, and the causal notions which it employs, though flexible and complex and subtly influenced by context, can be shown to rest, at least in part, on statable principles; though the ordinary man who uses them may not, without assistance, be able to make them explicit."

21 Wright R. W., *Causation in Tort Law*, *California Law Review*, 1814. "...the courts' reluctance to accept naked statistical evidence as proof of causation".

teoriji i sudskoj praksi.^{22/23/24/25} Sudska praksa ipak prvenstveno prije nego što uđe u fazu utvrđivanja pravno-relevantne uzročne veze, vrši odabir između relevantnih i irelevantnih činjenica.²⁶

Opći je standard da je teret dokaza uzročne-veze kao opće pretpostavke odgovornosti za štetu na tužitelju, tako da tužitelj prema određenom standardu dokazivanja mora u konkretnom slučaju dokazati postojanje uzročne veze kao pretpostavke odgovornosti za štetu²⁷, međutim zakon u određenim slučajevima, primjerice kad se radi o opasnoj stvari ili opasnoj djelatnosti dozvoljava mogućnost da se uzročna veza kao pretpostavka odgovornosti za štetu i predmnijeva.²⁸

Uzročna veza kao pretpostavka odgovornosti za štetu je blisko povezana i sa samim pojmom odgovornosti za štetu. Tako primjerice za istu situaciju se zna tako reći – osoba A je prouzročila štetu osobi B, ali isto tako i – osoba A je odgovorna za štetu nastalu osobi B. Bez obzira što se radi o povezanim pojmovima, ipak se ne radi o sinonimima. Naime, često mogu postojati situacije da osoba koja je faktični štetnik²⁹, ne mora nužno i odgovarati za tu štetu (tako primjerice roditelj, staratelj, osiguratelj će u nekim situacijama odgovarati umjesto faktičnog štetnika).

22 Spier J. and Haazen O.A., *Comparative Conclusion on Causation, Unification of Tort Law*;: Causation, European Centre of Tort and Insurance Law, Kluwer Law International, 2000, 127. „In the more general sense the law of causation reveals many similarities throughout different jurisdictions. But it soon became clear that quite a number of specific issues are problematic either because they receive divergent doctrinal solutions or, in fact, because they still remain unclear or unresolved in many jurisdictions. In particular remoteness/proximity, foreseeability and, except under Austrian law, directness are widely considered to be of great importance. A similar conclusion holds true for adequacy, with the exception of the Common Law, while it plays a concealed role in Belgium. Factors as the degree of foreseeability of the loss at the time of the wrongful act or omission and the closeness in time or space between the wrongful act or omission and its consequence are clearly relevant.“

23 Van Dam Cees, *European Tort Law*, Second Edition, Oxford University Press, 2013, 311. „The instruments used to limit consequences are manifold....These are the mythical formulae applied by the national priest of tort law to avert the dangers of consequences going too far for tortfeasor.“

24 Klarić P. i Vedriš M., *Gradanskog pravo*, Narodne Novine, Zagreb, 2006, 583; „Za postanak obveznog odnosa odgovornosti za štetu potrebno je da se, u pravilu, ispune slijedeće pretpostavke: ... 4. uzročna veza (kuzalni neksus). To znači da izvršena štetna radnja mora kao uzrok proizvesti određenu štetu kao posljedicu.“ „Za postanak obveznog odnosa odgovornosti za štetu potrebno je da se, u pravilu, ispune slijedeće pretpostavke:

1. Subjekti obveznog odnosa odgovornosti za štetu. Subjekt koji je odgovoran za štetu zove se štetnik, subjekt koji zahtjeva odštetu zove se oštećenik.

2. štetna radnja štetnika. Štetnik mora počiniti štetnu radnju.

3. štetu. Ona mora nastati na strani oštećenika.

4. Uzročna veza (kuzalni neksus). To znači da izvršena štetna radnja mora kao uzrok proizvesti određenu štetu kao posljedicu.

5. Protupravnost štetne radnje. Protupravnost, pak, ima svoje objektivne elemente (štetna radnja je protivna nekom pravnom pravilu) i svoje subjektivne elemente (štetna radnja počinjena krivnjom štetnika).

25 Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-x 644/2016-2, od 02. listopada 2018. godine

„Zakonom o obveznim odnosima, kao općim propisom koji uređuje materiju odgovornosti za štetu, nisu nabrojene opće pretpostavke odgovornosti za štetu.

Uzročnost (kuzalni neksus) kao pretpostavka odgovornosti za štetu je veza između štetne radnje kao uzroka i nastanka štete kao posljedice. U prvom redu među uzrocima koji su doveli do određene štetne posljedice mora biti ljudska radnja, ali ljudska radnja podrazumijeva uz aktivnost i propust. Ako pri nastupu nekog štetnog događaja koji indiciraju kao uzroci štetna radnja i prirodni događaj, uzima se samo u obzir ljudska radnja. Ako djeluje više uzroka, a svi potječu od ljudske radnje, kao uzrok uzima se ona štetna radnja koja je štetnom uspjehu najbliža i za određeni štetni događaj tipična. Uzročna veza koja treba postojati između štetne radnje i štete mora biti neprekinuta, te dok ta veza postoji štetnik je odgovoran za posljedice štetne radnje.“

26 Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-553/07-2, od 05. lipnja 2007. godine

27 Gorenc V., *Komentar zakona o obveznim odnosima*, Narodne Novine, Zagreb, 2014., 1705. „Izvan okolnosti kad je šteta nastala u vezi s opasnom stvari, odnosno opasnom djelatnošću, na oštećeniku je teret dokaza glede uzročne veze, jer se ista u načelu ne predmnijeva.“

28 Zakon o obveznim odnosima, NN 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, čl. 1063. „Odgovornost za štetu od opasne stvari ili opasne djelatnosti – 1. Opće odredbe – Predmnijeva uzročnosti „Šteta nastala u vezi s opasnom stvari, odnosno opasnom djelatnošću smatra se da potječe od te stvari, odnosno djelatnosti, osim ako se dokaže da one nisu bile uzrok štete.“

29 Gorenc V., *Komentar zakona o obveznim odnosima*, Narodne Novine, Zagreb, 2014., 1705. „Kada se radi o odgovornosti za drugoga, tada uzročna veza mora postojati između nedopuštene štetne radnje stvarnog – faktičnog štetnika (za kojeg odgovara odgovorna osoba – presumptivni štetnik) i nastale štete.“

Bez obzira što u uređenim pravnim sustavima postoje koncepcijske razlike vezano za kriterije utvrđivanja postojanja uzročno-posljedične veze, kao i vezano za kriterije za utvrđivanje granica odgovornosti, ipak je općenito usvojen dvokraki pristup vezano za uzročnu vezu kao pretpostavku odgovornosti za štetu. Tako je prvenstveno potrebno u prvoj fazi utvrditi da li je određena okolnost uopće igrala neku ulogu u nastanku štetne posljedice, a zatim je u drugoj fazi potrebno utvrditi da li je neka okolnost koja je nedvojbeno igrala određenu ulogu u historijskom nastanku štetne posljedice i pravno-relevantni uzrok štete.^{30/31}

Za utvrđivanje činjenične uzročnosti iz prve faze koristi se *conditio sine qua non* test.^{32/33} Naime, činjeničnim uzrokom prema tom testu smatra se samo onaj uzrok bez kojeg šteta ne bi nastala. Ako se primjenom testa utvrdi da bi šteta nastala i bez tog potencijalnog uzroka, on se neće u tom slučaju smatrati činjeničnim uzrokom niti će se u tom slučaju on razmatrati u drugoj fazi kao potencijalni pravno-relevantni uzrok štete.

Međutim i kod činjenične uzročnosti iz prve faze postoji pravni aspekt uzročnosti, a to je nečinjenje (*omissio*). Naime, pravni poredak u određenim situacijama i određene propuste ili nečinjenja neke osobe može smatrati jednim od mogućih uzroka štete.^{34/35}

Conditio sine qua non test ipak ne da može dati odgovore na sve solucije, pa tako ne može dati odgovore kod intervencija oštećenika u uzročni lanac ili kod varijante postojanja više mogućih uzroka nastanka određene štete.

3. TEORIJE RELEVANTNE ZA UZROČNU VEZU

3.1 Općenito

Prvenstveno je važno reći da ne postoji neka opća teorija uzročnosti koja bi se primjenjivala u sudskoj praksi, nego postoje neke od teorija relevantnih za uzročnu vezu koje se uobičajeno primjenjuju u sudskoj praksi. Prvenstvena svrha tih teorija je determiniranje uzročne veze relevantne za nastanak obvezno-pravnog

30 Spier J. and Haazen O.A., Comparative Conclusion on Causation, Unification of Tort Law.: Causation, European Centre of Tort and Insurance Law, Kluwer Law International, 2000, 127 „We may roughly distinguish four approaches: a) *conditio sine qua non* test as the sole test, b) the theory of proximate cause, c) the theory of adequate causation, and d) an openly flexible approach.“

31 Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-649/04-2, od 20.04.2005. g.

32 Van Dam Cees, European Tort Law, Second Edition, Oxford University Press, 2013, 310. „In order to establish causation, all jurisdictions apply the *conditio sine qua non* test.“

33 Van Gerven W., Tort law, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2000, 427.

34 Gorenc V., Komentar zakona o obveznim odnosima, Narodne Novine, Zagreb, 2014., 1700. „Štetna radnja je svaka radnja (*commissio* – činjenje kao alternativna radnja) ili propust (*omissio* – štetnik je propustio učiniti nešto što je na temelju zakona ili ugovora bio dužan učiniti) štetnika kojom se oštećeniku nanosi šteta.“

35 Hart H.L.A. and Honoré T., Causation in the Law, Clarendon Press, 1985, 38. „A deviation from such man-made norms will very often be an omission, i.e. a failure to act in some way or required by the norm. Much of the difficulty found in admitting that an omission could be the cause of an occurrence is due to preoccupation with those cases where human manipulation or alteration of the environment is the cause. The terminology of „active force“ is influential here; yet there are other sources of perplexity. One source is confusion about negative statements; we easily think of omission as „negative events“ and these in turn as „simply nothing“. The corrective here is to realize that negative statements like „he did not pull the signal“ are ways of describing the world, just as affirmative statements are, but they describe it by contrast not by comparison as affirmative statements do. „He pulled the signal“ compares this case with the standard situation which we describe this way: „He did not pull the signal“ contrasts this case with the standard situation but it describes the world, a real state of affairs, not just „nothing“

odnosa odgovornosti za štetu³⁶ kroz proces izdvajanja relevantnih činjenica, te determiniranje granica odgovornosti kroz proces utvrđivanja između više relevantnih činjenica jednog ili više pravno relevantnih uzroka.³⁷

Prema tome, mogu postojati „uže“³⁸ uzročne teorije koje se bave činjenicama, odnosno utvrđivanjem da li je određeni faktor uopće igrao neku ulogu u nastanku štetne posljedice i „šire“ uzročne teorije koje se bave granicama utvrđivanja odgovornosti, odnosno koje se bave utvrđivanjem pravno-relevantnih činjenica kroz vrijednosnu i normativnu procjenu.^{39/40}

Valja naglasiti da zakonski tekst predstavlja početnu točku od koje počinje ovaj proces determinacije uzročnosti, odnosno proces utvrđivanja granica odgovornosti. Međutim, iako zakonske norme ne definiraju uzročnu vezu kao opću pretpostavku odgovornosti za štetu^{41/42}, niti se u zakonskim tekstovima navodi bilo koja teorija relevantna za uzročnu vezu kao pretpostavku odgovornosti za štetu u pravnoj teoriji i sudskoj praksi se spominju određene pravne teorije koje služe kao koristan pravni alat za utvrđivanje uzročne veze, a time i determiniranje odgovornosti, odnosno utvrđivanje granica odgovornosti.^{43/44} Tako se u pravnoj teoriji i sudskoj praksi kao relevantne teorije navode: teorija jednakosti uvjeta, tzv. *conditio sine qua non* teorija, teorija adekvatnosti i teorija zaštitnog cilja norme.^{45/46}

36 Castellanos-Jankiewicz L., *Causation and International State Responsibility*, Amsterdam Center for International Law, University of Amsterdam, 2012, 8.

37 Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-x 644/2016-2, od 02. listopada 2018. g.;

„Zakonom o obveznim odnosima, kao općim propisom koji uređuje materiju odgovornosti za štetu, nisu nabrojene opće pretpostavke odgovornosti za štetu. U pravnoj teoriji kao opće pretpostavke uglavnom se navode: 1. subjektivnog obveznog odnosa odgovornosti za štetu, 2. štetna radnja štetnika, 3. šteta, 4. uzročna veza između štetne radnje i štete, 5. protupravnost. Te pretpostavke moraju biti kumulativno ispunjene, a ako ne postoji makar jedna od njih, ne postoji ni odgovornost za naknadu štete. Primjenom adekvacijske teorije u ovom slučaju oštećenici odnosno tužitelji nisu dokazali da je predmetna prometna nesreća u uzročno-posljedičnoj vezi sa suicidom njihovog sina, odnosno sa štetom koju oni trpe u svezi s njegovim navedenim činom. Navedenom radnjom došlo je do prekida uzročne veze jer samoubojstvo nije tipična (adekvacijska) posljedica prometne nesreće.“

38 Eng. causal minimalism

39 Hart H.L.A. and Honoré T., *Causation in the Law*, Clarendon Press, 1985, xxiv. „According to „causal minimalism“ legal theory genuine causal issues are of small importance in settling questions of legal responsibility. In most instances they are confined to the issue whether the harm would have occurred in the absence of the wrongful conduct, and even this factual-sounding question is often answered in a way which owes more to considerations of legal policy than to any genuine attempt to determine the facts of the case. It is true that courts appear to take seriously, as raising causal issues, such further questions as whether the defendant's conduct was the „proximate cause“ of the harm or whether the harm was „too remote“ They speak as if these presented issues of fact suitable, in an appropriate case, for submission to the jury. But the issues in question are not, according to causal minimalism, really either causal or factual and to treat them as such is to „overload“ the causal issue. They are rather issues of legal policy in disguise, better answered by asking whether, all things considered, the defendant should be held liable for the harm which ensued, or, on another view, whether the harm was foreseeable, within the risk, or within the scope of the rule violated by the defendant.“

40 Ibid, lxvii. „Causal minimalism and causal maximalism“

41 Van Dam Cees, *European Tort Law*, Second Edition, Oxford University Press, 2013, 307. „Despite the fact that causation plays a crucial role in tort law, none of the jurisdictions holds a specific statutory provision in this area. They provide rules in almost all areas of liability, but there is no provision giving guidance for the application of the requirement of causation. Hence, causation rules have all been developed by the courts.“

42 Zakon o obveznim odnosima, NN 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, čl. 1045. st. 1. „Tko drugome prouzroči štetu, dužan je naknaditi je ako ne dokaže da je šteta nastala bez njegove krivnje.“

43 Infantino M. And Zervogianni E., *Causation in European Tort Law*, The Common Core of European Private Law, Cambridge University Press, 2017, 4. „Such variety in classifications and approaches explain why the questionnaire at the core of this research copes with factual and evidentiary issue („To what extent can the plaintiff's harm be traced back to the defendant?“), as well as with issues of „legal“ causation and remoteness („How far can the defendant's liability go?“).“

44 Van Dam Cees, *European Tort Law*, Second Edition, Oxford University Press, 2013, 310. „In order to deal with the complex question of causation, usually a distinction is made between establishing causation and limiting causation.“

45 Van Gerven W., *Tort law*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2000, 397, 415, 421.

46 Hart H.L.A. and Honoré T., *Causation in the Law*, Clarendon Press, 1985, 436.

S obzirom da gore navedene teorije predstavljaju zaista jako bitan pravni alat za proces determiniranja odgovornosti i proces utvrđivanja granica odgovornosti u nastavku će se izložena u kratkim crtama svaka od tih teorija.

3.2 Teorija jednakosti uvjeta (tzv. *conditio sine qua non* teorija)^{47/48}

Prema učenju ove teorije svaki uvjet koji je doprinio nastanku štetne posljedice smatrat će se uzrokom štete. Također, prema učenju koje zastupa ova teorija postoji jednakost između tih uzroka i niti jedan između njih nema dominantniji značaj. Stoga činjenje ili nečinjenje bez kojeg šteta ne bi nastala, odnosno koje predstavlja *conditio sine qua non* nastale štete smatrat će se uzrokom. Tako primjerice u hipotetskoj situaciji ukoliko automehaničar zakasni na vrijeme popraviti oštećeniku vozilo, pa on bude prisiljen otputovati na godišnji odmor vlakom, te pri tom bude sudionik u prometnoj nesreći u kojoj bude ozlijeđen i ponašanje automehaničara prema učenju ove teorije će se smatrati jednim od uzroka nastale štete.⁴⁹

Prvi koji je propagirao ovo učenje bio je austrijski pravnik kaznenog prava Glaser.⁵⁰ Prema njegovom učenju zbroj svih fenomena relevantnih za nastanak određene štetne posljedice smatrat će se uzrocima štete. Ubrzo nakon što je Glaser predstavio teoriju u Austriji von Buri je u Njemačkoj prihvatio slično tumačenje iz kojeg je kasnije nastala teorija jednakosti uvjeta ili *conditio sine qua non* teorija.^{51/52}

Problem učenja ove teorije je taj što će se bezbroj događaja koji se nalaze u uzročnom lancu, a koji se prihvate kao uzroci, a ne kao obični uvjeti⁵³ nastale štete, smatrati relevantnim uzrocima.⁵⁴ Zbog svega navedenog, a kako bi se izbjegli apsurdni rezultati suci u sudskoj praksi ograničavaju pogled vremenski i prostorno.⁵⁵ Njemački pravni teoretičar Traeger je također u svojim pisanjima razmatrao učenje ove teorije, međutim on se ipak smatra pristalicom teorije adekvatnosti uvjeta s obzirom što je on konačno zagovarao učenje prema

47 Ibid., 397. „The starting point for causation under German law is the Äquivalenztheorie, translated as the theory of the equivalence of conditions or equivalence theory. Under the equivalence theory, every condition without which the damage would not have occurred (*conditio sine qua non*) is the cause of the damage; this is the familiar „but for“ test, the application of which is not always simple.“

48 Hart H.L.A. and Honoré T., *Causation in the Law*, Clarendon Press, 1985, 442.

49 Bikić A., *Naknada štete*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2010, 30.

50 Hart H.L.A. and Honoré T., *Causation in the Law*, Clarendon Press, Oxford, 2002, 442 (fusnota 75.).

51 Markesinis B. i Unberath H., *The German Law of Torts: a Comparative Treatise*, Oxford, Hart Publishing, 2002, 103-104

52 Hart H.L.A. and Honoré T., *Causation in the Law*, Clarendon Press, Oxford, 2002, 443;

„If one attempts wholly to eliminate in thought the alleged author (of the act) from the sum of event in question and it then appears that nevertheless the sequence of intermediate causes remains the same, it is clear that the act and its consequences cannot be referred to him..but if it appears that, once the person in question is eliminated in thought from the scene, the consequences cannot come about, or that they can come about only in a completely different way, then one is fully justified in attributing the consequences to him and explaining it as the effect of his activity.“

53 Hart H.L.A. and Honoré T., *Causation in the Law*, Clarendon Press, 1985, 114. „If- When conditions sine qua non are causally irrelevant – Plainly, this is a condition sine qua non which it would be absurd to list among that infinite series of necessary conditions.. If a man is knocked down and injured by a vehicle the fact that he is a man, human, and has a body, is something which is logically entailed by the description of the event with which we start and whose cause we may seek. Yet occasionally the courts have disregarded this fact.“

54 Van Dam Cees, *European Tort Law*, Second Edition, Oxford University Press, 2013, 311. „Another problem is that the *conditio sine qua non* test considers all consequences as equal regardless of whether they are likely or unlikely, foreseeable or unforeseeable, direct or remote.“

55 Schwartz G.T., *Unification of Tort Law.: Causation*, European Centre of Tort and Insurance Law, Kluwer Law International, 2000, 123. „While courts in proximate cause cases sometimes refer to the proximity in space and time, these factors are of declining significance. For example, a defendant which manufactured a car in Detroit in 1993 can easily be held liable for an accident brought about by a defect in the car in California in 1998.“

kojem se od više relevantnih uzroka mora izdvojiti adekvatan uzrok.⁵⁶

U učenju ove teorije izdvajaju se tri varijante. Prema prvoj varijanti uzrok je samo nužan uvjet nastanka štete, prema drugoj varijanti uzrokom se smatra nužan dio grupe nastale štete (*necessary elements of a sufficient set* - NESS) i prema trećoj varijanti za utvrđivanje uzroka koristi se kvantitativni modalitet prema kojem uzrok predstavlja samo onaj bitan faktor koji je doveo do određene štete (*substantial factor*).^{57/58}

3.3 Teorija adekvatnosti

Prema učenju ove teorije, koje je ujedno i najprimjenjivnije u našoj sudskoj praksi⁵⁹, razmatra se da li je određeno ponašanje po redovnom tijeku stvari moglo dovesti do određene posljedice. Slijedom navedenog, svi oni abnormalni događaji neće se smatrati uzrocima štete. Razmatra se da li je nastanak određene štetne posljedice statistički vjerojatniji.⁶⁰

U učenju ove teorije ipak se krije pravno-politički cilj s obzirom da se pomoću ove teorije odgovornost želi zadržati unutar razumnih granica. Stoga se pomoću nalaza i mišljenja vještaka u parničnom postupku utvrđuje prvenstveno činjenična uzročnost, dok suci nakon toga, kao pravno pitanje utvrđuju pravno-relevantni uzrok štete.^{61/62}

Učenje ove teorije pojavilo se u Njemačkoj u djelima njemačkog fiziologa *von Kriesa* koji je bio zainteresiran za matematičku teoriju vjerojatnosti i statističke aspekte sociologije. Prema njegovom učenju običan čovjek u svakodnevnom životu dolazi do sličnih zaključaka do kojih se dolazi i primjenom ove teorije.⁶³

Rümelin je unaprijedio učenje ove teorije, na način da je u test adekvatne uzročnosti postavio kao važan objektivni pogled kroz prizmu znanja cjelokupnog čovječanstva i kroz okolnosti koje su vidljive najboljem promatraču.⁶⁴ *Traeger* svemu tome nadodaje i okolnosti koje su poznate samom štetniku.⁶⁵

Domaća sudska praksa prihvaća i često u sudskim odlukama citira učenje ove

56 Hart H.L.A and Honoré T., *Causation in the Law*, Clarendon Press, Oxford, 2002, 471.

57 Honoré A.M., *Causation in the Law*, Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2010, 6.

58 engl. „in a specific situation a causally relevant condition is a necessary element of a set of conditions jointly sufficient for the harmful outcome“ - Honoré A.M., *Causation in the Law*, Stanford Encyclopedia of Philosophy, 17.11.2010 u Castellanos-Jankiewicz L., *Causation and International State Responsibility*, Amsterdam Center for International Law, University of Amsterdam, 2012, 10.

59 Vrhovni sud Republike Hrvatske, Revr-649/04-2, od 20. travnja 2005. g..

60 Von Bar C., *The Common European Law of Torts*, Volume Two, Clarendon Press, Oxford, 2000, 413

61 Vrhovni sud Republike Hrvatske, Revr-649/04-2, od 20. travnja 2005. g.:

„Jedna od osnovnih pretpostavki odgovornosti za štetu je uzročna veza između štetne radnje i štete. Po prirodi stvari šteta je posljedica više uzroka, ali od više uzroka treba odabrati onaj koji je pravno odlučujući. S obzirom da propisi ne daju neposredan odgovor na pitanje pravno relevantne uzročne veze, u praksi je preovladala teorija adekvatne uzročnosti prema kojoj se od mnogih okolnosti koje su u vezi s nastankom štete uzrokom smatra samo ona koja po redovnom tijeku stvari dovodi do takve posljedice.“

62 Stanišić S., *Objektivna odgovornost za štetu*, Banja Luka, 2012, 75.

63 Njemački profesor fiziologije, njegovo djelo „Über den Begriff der objectiven Möglichkeit und einige Anwendungen desselben“ , *Vierteljahresschrift für wissenschaftliche Philosophie*, 22 Jahrgang, Leipzig 1888 – u - Radišić J., *Imovinska odgovornost i njen doseg*, Institut društvenih nauka, Beograd, 1979, 63.

64 Van Gerven W., *Tort law*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2000, 399.

65 Radišić J., *Imovinska odgovornost i njen doseg*, Institut društvenih nauka, Beograd, 1979, 67.

teorije, kojom se u biti determinira odgovornost i određuju granice odgovornosti.⁶⁶

Međutim, ova teorija je dosta kritizirana i to iz razloga što ne daje jasne kriterije vezano za razlikovanje adekvatnih i neadekvatnih uzroka.⁶⁷

Slijedom navedenog, zbog nepreciznosti testa adekvatnosti sudovi često primjenjuju i treći korak – pravno razmatranje, koje je često povezano s teorijom zaštitnog cilja norme.

3.4 Teorija zaštitnog cilja norme (ratio legis)

Prema učenju ove teorije promatra se da li je svrha pravne norme bila zaštita određenih pravnih interesa. Naime, učenje ove teorije se pojavilo usporedno s kritikom teorije adekvatnosti koja se sve više pretvarala u teoriju svrsishodnosti i pravičnosti, te kao takva više nije na adekvatan način ispunjavala pravno-politički cilj ograničenja odgovornosti.⁶⁸

Ova teorija primjenjuje se na način da se interpretira pravo, te se teleološkim tumačenjem interpretira pravna norma na način da se utvrđuje da li je pravna norma imala za cilj zaštitu određenih prava i pravnih interesa.

Prvi koji je bio zagovornik ove teorije bio je njemački pravnik *Ernst Rabel* i učenje je prvi put upotrijebljeno vezano za kršenje ugovornih obveza, da bi se u novije vrijeme proširilo i na izvan-ugovorne odnose.⁶⁹

U njemačkoj i austrijskoj sudskoj praksi prihvaća se učenje ove teorije, dok primjerice u francuskoj sudskoj praksi učenje ove teorije nije zaživjelo.⁷⁰

Slijedom navedenog, s stajališta pravne norme su relevantna tri aspekta – da li je pravna norma imala za cilj štititi određeni krug osoba, da li je pravna norma imala za cilj zaštititi određenu vrstu štete i da li je pravna norma imala za cilj zaštititi određeni način izvršenja štete.^{71,72}

Međutim, sve navedeno bi bilo jasno da je pravna norma dizajnirana na način da se iz nje raspoznaje koje pravno dobro štiti, što u praksi često nije slučaj. Naime, iz pravne norme se često ne prepoznaje koja je bila intencija pravne

66 Vrhovni sud Republike Hrvatske, Revr-649/04-2, od 20.04.2005.

67 Magnus U., Causation in German Tort Law, Unification of Tort Law.: Causation, European Centre of Tort and Insurance Law, Kluwer Law International, 2000, 67.

68 Van Gerven W., Tort law, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2000, 455.

69 Rabel, Das Recht des Warenkaufs, 1936, 495 ff, navedeno prema: Markesinis B. i Unberath H., The German Law of Torts : a Comparative Treatise, Oxford, Hart Publishing, 2002, 108.

70 Spier J., Unif. of Tort Law: Causation, The Hague, Kluwer, 2000 – Magnus U., Causation in German Tort Law, 65.

71 Walter van Gerven, Tort Law, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2000, 398. „A generation later, other German authors developed the theory of the *Schutzzweck der Norm*, translated as the „scope of rule theory“. According to this theory, damage can be recovered only when it is within the scope of protection of the norm which has been infringed.“

72 Spier J. and Haazen O.A., Comparative Conclusion on Causation, Unification of Tort Law.: Causation, European Centre of Tort and Insurance Law, Kluwer Law International, 2000, 137. „as was well put by Koziol, we might distinguish three rules: a) the wrongdoer must compensate only the loss of those persons which the law is intended to protect; the plaintiff must be within the category of persons envisaged by the rule; b) the wrongdoer is to compensate the plaintiff only for the loss which the violated rule is intended to avoid; the loss must be of the type envisaged by the rule; and c) the wrongdoer is held liable only if he caused the loss in a manner that the rule forbids; the particular conduct (act or omission) must be of the type envisaged by the rule“.

norme, odnosno koja je bila pravno-politička poruka same odredbe.

Stoga i kod ove teorije se pojavio problem neodređenosti kriterija na isti način kao i u slučaju primjene teorije adekvatnosti. Slijedom navedenog, obje ove teorije su toliko bliske da se o teorijskoj i praktičnoj razlici jedva može i govoriti.⁷³

4. UZROČNI KONCEPTI

Često se zna postaviti pitanje da li uzročnost ima jedinstven pojam i sadržaj? Naime, pojam uzročnosti u svakodnevnom govoru je znatno širi od pojma uzročnosti u pravu, pa su u pravu potrebne određene modifikacije, odnosno potrebno je uzročnu vezu promatrati u užem smislu.⁷⁴

U pravu su stoga nastali različiti koncepti uzročnosti. Tako uz onaj klasični model koji engleski pravni filozof *John Stuart Mill* naziva fizički slijed (udarac/ozljeda)⁷⁵ u pravu su poznati koncepti uzročnosti kroz vrijednosni sud. Takav vrijednosni sud prvenstveno predstavlja ono ponašanje koje predstavlja primjerice savjet ili utjecaj druge osobe, a drugi vrijednosni sud predstavlja pružanje prilike drugoj osobi za počinjenje određene štete. Tako primjerice u situaciji kada vlasnik kuće preda ključ od stana gostu, koji je zaključa stan, pa dođe do provale u stan. Prema tom vrijednosnom sudu i gost stana će se smatrati uzrokom štete.

Na ovaj način u pravu se proširuje oblik djelovanja, tako da se kao mogući uzrok može označiti i određeno ponašanje koje čini razlog djelovanja druge osobe, odnosno koje predstavlja *conditio sine qua non* nastale štete.⁷⁶

Vezano za koncept uzročnosti važno je još napomenuti da postoje dvije opcije protupravnosti unutar uzročne veze.^{77/78/79} Tako se prema prvoj opciji štetnikovo ponašanje promatra u cjelini (npr. puštanje neispravnog proizvoda u promet), dok se kod druge opcije promatra samo protupravni aspekt štetnikova ponašanja (npr. prekoračenje brzine). Dok kod prve opcije uzročna veza igra relativno beznačajnu ulogu s obzirom da se promatra samo činjenica da li se šteta nalazi unutar određenog rizika, kod druge opcije uzročnost igra značajnu ulogu s obzirom da se promatra da li je protupravni aspekt štetnikova ponašanja

73 Markesinis B. i Unberath H., *The German Law of Torts: a Comparative Treatise*, Oxford, Hart Publishing, 2002, 113. „The comparatist will have to learn to jump over these artificial hurdles of classification and, in so doing, reflect once again on how policy and not concepts or theories determine the ultimate result.“

74 Hart H.L.A. and Honoré T., *Causation in the Law*, Clarendon Press, 1985, 2. 62. „To consequences no limit can be set“: „Every event which would not have happened if an earlier event had not happened is the consequence of that earlier event“ There two propositions are not equivalent in meaning and are not equally ori n the same way at variance with ordinary thought.“

75 Ibid, 62. „We have so far traced the outline of variety of causal concepts the diversity of which is to be seen in such familiar examples of the use of causal language...“

76 Ibid, 28.

77 Van Dam Cees, *European Tort Law*, Second Edition, Oxford University Press, 2013, 308. „An important reason for the difficulties in designing a general concept of causation and also in comparing the various legal systems is that causation is strongly influenced by the other requirements for liability. The interplay between the requirements is what makes causation an elusive phenomenon.“

78 Wright R. W., *Causation in Tort Law*, *California Law Review*, 1985, 1759. „The Significance of the Causal Inquiry: Linking the Causal Inquiry and the Tortious-Conduct Inquiry Through the Tortious-Aspect Causation Requirement“

79 Von Bar C., *The Common European Law of Torts*, Volume Two, Clarendon Press, Oxford, 2000, 436. „Despite causation’s obvious overlap with tort law concepts such as fault, recoverable damage and contributory negligence, it is retained in all European systems as an independent criterion of liability.“

doprinio nastaloj štetnoj posljedici.^{80/81/82}

5. UZROČNOST OPĆENITO I PRAVNO-RELEVANTNA UZROČNOST

Činjenična uzročnost predstavlja širi pojam uzročnosti, dok je u pravu potrebna modifikacija, odnosno uzročnost u užem smislu. Slijedom navedenog, prva faza utvrđivanja činjenične uzročnosti svodi se na razmatranje da li je određeni faktor bio historijski uključen u nastanak štetnog događaja, odnosno da li on predstavlja *conditio sine qua non* nastale štete.^{83/84}

Slijedom navedenog, u prvoj fazi utvrđivanja činjenične uzročnosti identificiraju se uzročno-relevantne činjenice, što još ne znači da se radi o pravno-relevantnim uzrocima koji se utvrđuju u drugoj fazi utvrđivanja uzročne veze. Naime, utvrđivanje činjeničnih uzroka iz prve faze ne može ići neograničeno jer bi to dovelo do apsurdnih rezultata. Tako bi se primjerice kao činjenični uzrok smatralo i zaustavljanje štetnika od strane njegovog susjeda prije ulaska u vozilo, jer se štetnik upravo zbog zaustavljanja susjeda našao u određeno vrijeme na određenom mjestu nastanka štetnog događaja.

Svi uređeni pravni sustavi za utvrđivanje činjenične uzročnosti koriste *conditio sine qua non test* ili u anglo-američkim pravnim sustavima *the but for test*.⁸⁵ Prije utvrđivanja činjenične uzročnosti ipak treba razlikovati između uzročno-relevantnih uvjeta (uvjeti koji odstupaju od normalnog) od običnih uvjeta⁸⁶ koji su u skladu s zakonima prirode, te predstavljaju okolnosti i uobičajene pojave.⁸⁷ Tako primjerice prisustvo kisika u prostoriji predstavlja samo običan uvjet s obzirom da se kisik uobičajeno nalazi u prostoriji u situaciji izbijanja požara iako prisustvo

80 Wright R. W., Causation in Tort Law, California Law Review, 1985, 1759. „The significance of the causal inquiry in tort law varies dramatically depending on how it is linked to the tortious-conduct inquiry. There are two principal options. The first is to apply the causal inquiry to the defendant’s conduct as a whole..The second is to focus the causal inquiry on the tortious aspect of the defendant’s conduct.. Adoption of the first (overall-conduct) the causal inquiry therefore plays a relatively minor role in the determination of liability.“

81 Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-1468/2015-2, od 04. prosinca 2018. g.; „Upravo iz razloga što je u ovom sporu utvrđeno da prednik tužitelja nije pretrpio štetu na radu ili u svezi s radom, zadobio ozljedu na radu ili profesionalnu bolest odnosno tužitelji nisu dokazali da između eventualne štetne radnje poslodavca (nepostavljanje zaštitne ograde za rad na visini) i smrti prednika tužitelja postoji uzročno posljedična veza nema niti odgovornosti poslodavca, odnosno tuženika, za štetu slijedom čega nije došlo do pogrešne primjene odredbe čl. 109. st. 1. ZR, niti čl. 15. Zakona o zaštiti na radu na koje neosnovano upućuje revident.“

82 Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-2826/1990-2, od 24. travnja 1991. g.;

„Činjenicu da je tužitelj vozio pod utjecajem alkohola sudovi su cijenili i utvrdili da nije uzročna sa nastalom nezgodom..“

83 Infantino M. and Zervogianni E., Causation in European Tort Law, Cambridge University Press, 2017, 22-25.

84 Markesinis B. i Unberath H., The German Law of Torts: a Comparative Treatise, Oxford, Hart Publishing, 2002, 103., „Conditions and causes – The Germans (like the Americans and the English but more clearly so than the French) adopt a circumspect approach to problems of causation. This they do by insisting that the defendant’s conduct (or the event for which he is to be held responsible) cannot claim to be a legal „cause“ of the plaintiff’s hurt, unless it is previously established that it is at least a „condition“ (Bedingung) of that harm.“

85 Van Dam Cees, European Tort Law, Second Edition, Oxford University Press, 2013, 310. „In order to establish causation, all jurisdictions apply the *conditio sine qua non* test. The test literally means condition without which the damage would not have occurred. In the Anglo-American systems this test is usually known as the „but-for“ test.“

86 Hart H.L.A. and Honoré T., Causation in the Law, Clarendon Press, 1985, 114. (kao gore) „II- When conditions *sine qua non* are causally irrelevant – Plainly, this is a condition *sine qua non* which it would be absurd to list among that infinite series of necessary conditions.. If a man is knocked down and injured by a vehicle the fact that he is a man, human, and has a body, is something which is logically entailed by the description of the event with which we start and whose cause we may seek. Yet occasionally the courts have disregarded this fact.“

87 Stapleton J., Law, Causation and Common Sense, Oxford University Press, Oxford Journal of Legal Studies Vol. 8 No. 1, 112.

kisika predstavlja *conditio sine qua non* nastale štete.^{88/89}

Problem kod utvrđivanja činjenične uzročnosti ipak predstavljaju situacije u kojima postoje intervencije oštećenika u uzročni lanac, odnosno situacije kod kojih postoje više mogućih uzroka nastale štete. Kod ovih situacije *conditio sine qua non* test ne daje pozitivne odgovore.⁹⁰

Druga faza uzročne analize predstavlja utvrđivanje pravno-relevantne uzročnosti. Kod nje se u biti radi o situaciji postavljanja granica odgovornosti kroz primjerice pravne pojmove adekvatnosti, bliskosti ili neposrednosti.

Kod utvrđivanja pravno-relevantne uzročnosti u biti se postavlja pitanje za koje posljedice štetnik treba odgovarati. Kod nje se postavljaju kriteriji da ne dođe do pretjerane odgovornosti i u njoj se u biti krije i pravno politički cilj zadržavanja odgovornosti u razumnim granicama.

I naš pravni sustav, iako ga često ne imenuje prihvaća ove dvije faze utvrđivanja uzročne veze kao opće pretpostavke odgovornosti za štetu – uzročnost općenito i pravno-relevantne uzročnosti.^{91/92}

6. KONKURIRAJUĆI UZROCI

U pravu mogu postojati i situacije za koje se može reći da je više štetnika involvirano u nastanku štete, ili zbog toga što je utvrđeno da je više uzročnika doprinijelo nastanku štete ili zbog toga što nije moguće utvrditi tko je stvarni uzročnik štete.⁹³

88 Hart H.L.A. and Honoré T., *Causation in the Law*, Clarendon Press, 1985, 11. „The most notorious of these difficulties is this: when generalisations are used to identify the cause of a particular event on a particular occasion, the question arises whether something should be said to be the cause of something else, or only its „occasion“, „a mere condition“, or „part of the circumstances“ in which the cause operated..In most cases where a fire has broken out the lawyer, the historian, and the plain man would refuse to say the cause of the fire was the presence of oxygen, though no fire would have occurred without it: they would reserve the title of cause for something of the order of a short-circuit, the dropping of a lighted cigarette, or lightning. Yet there are contexts where it would be natural to say that the presence of the oxygen was the cause of the fire..The question is, „What sort of principles guide our thoughts?“

89 Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-609/09-2, od 05. listopada 2011. g.; „Kako u postupanju osiguranika tuženika, koji je parkirao vozilo na travnatoj bankini ne označivši ga, nema skrivljenog ponašanja, a eventualni propust osiguranika tuženika da, zbog činjenice što je vozilo u širini od 10 cm zauzimalo kolnik, vozilo označi, nije u uzročnoj vezi s nastalom štetom, to su niže-stupanjski sudovi ocijenivši obostranu krivnju sudionika prometne nesreće pogrešno primijenili materijalno pravo iz čl. 178. st. 2. ZOO.“

90 Markesinis B. i Unberath H., *The German Law of Torts: a Comparative Treatise*, Oxford, Hart Publishing, 2002, 105. „But there are many instances where the *conditio sine qua non* test breaks down completely. This, for example, is the case whenever it can be shown that the event complained of could have been brought about in more than one way. Suppose, for example, that to motorcyclist simultaneously pass the plaintiff's horse in a way that makes it bolt and it is subsequently proved that either of them alone could have caused the fright of the horse.“

91 Crnić I., *Naknada štete*, Organizator, Zagreb, 1995, 7. „Po prirodni stvari šteta je posljedica mnoštva uzroka. Iz tog mnoštva treba izabrati onaj koji je pravno odlučujući. U tom smislu propisi o odgovornosti za štetu ne daju kriterije, već je to prepušteno prije svega pravnoj praksi, a zatim i znanosti da pokušaju što potpunije odrediti pojam uzročne veze. S tim u vezi u pravnoj se znanosti razvio niz teorija. U praksi je prevladala teorija adekvatne uzročnosti prema kojoj se od mnogih okolnosti koje su u vezi s nastankom štete uzrokom smatra samo ona koja po redovnom toku stvari dovodi do takve posljedice.“

92 Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev- x 644/2016-2, od 02.10.2018. „Uzročnost (kauzalni neksus) kao pretpostavka odgovornosti za štetu je veza između štetne radnje kao uzroka i nastanka štete kao posljedice. U prvom redu među uzrocima koji su doveli do određene štetne posljedice mora biti ljudska radnja, ali ljudska radnja podrazumijeva uz aktivnost i propust. Ako pri nastupu nekog štetnog događaja koji indiciraju kao uzroci štetna radnja i prirodni događaj, uzima se samo u obzir ljudska radnja. Ako djeluje više uzroka, a svi potječu od ljudske radnje, kao uzrok uzima se ona štetna radnja koja je štetnom uspjehu najbliža i za određeni štetni događaj tipična. Uzročna veza koja treba postojati između štetne radnje i štete mora biti neprekinuta, te dok ta veza postoji štetnik je odgovoran za posljedice štetne radnje.“

93 Van Gerven W., *Tort law*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2000, 464. „Multiple tortfeasors and multiple causes“

Tri su glavne vrste takvih situacija – kumulativna uzročnost, alternativna uzročnost i hipotetička uzročnost ili prestignuta uzročnost.^{94/95}

Kumulativna uzročnost tako predstavlja situaciju kod koje dva ili više stvarnih uzročnika prouzroče štetu, ali niti jedan od tih stvarnih uzročnika ne predstavlja nužan uzrok nastale štete. Tako primjerice tri tvornice ispuštaju otpadne vode u rijeku uslijed čega dođe do pomora ribe. Svaki od tih uzročnika može se braniti navodima da bi i bez njegova ponašanja došlo do pomora ribe. U ovim situacijama radi se o neovisnim ponašanjima više uzročnika, te pojedinačni udio svakog od uzročnika nije lako dokazati. Svi ovi uzročnici najčešće djeluju istovremeno, te se dokazi do zbrajanja učinka njihova djelovanja. Međutim kao što je prethodno navedeno *conditio sine qua non test* kod ovih situacija daje negativne odgovore. Slijedom navedenog, u ovakvim situacijama pravni sustavi traže pravno-politička rješenja te pribjegavaju različitim solucijama tako primjerice solidarnoj odgovornosti, proporcionalnoj odgovornosti i sl.^{96/97}

Kod alternativne uzročnosti radi se o situacijama kod kojih postoji mogućnost postojanja dva ili više mogućih uzročnika od kojih je nedvojbeno jedan od njih stvarno prouzročio štetu, međutim nije moguće utvrditi koji od potencijalnih štetnika je stvarni uzrok štete. Tako primjerice tri lovca ispale svi po jedan metak u smjeru prema oštećeniku i samo jedan metak pogodi oštećenika. Nedvojbeno se zna da je jedan od potencijalnih štetnika stvarni uzročnik štete, ali se ne zna koji od njih je stvarni uzrok štete. Jedino što se zna u ovoj pravnoj situaciji je da bi izostankom svih potencijalnih uzročnika izostala i šteta, odnosno ozljeđivanje oštećenika. I kod ovih pravnih situacija, s obzirom da *conditio sine qua non test* ne pruža pozitivan odgovor, uređeni pravni sustavi pribjegavanju pravno političkim rješenjima, tako primjerice solidarnoj odgovornosti, proporcionalnoj odgovornosti u omjeru povećanog rizika i sl.⁹⁸

I treći oblik konkurentne uzročnosti predstavlja hipotetička uzročnost ili prestignuta uzročnost. Kod ove pravne situacije jedan uzrok pretekne drugi uzrok, tako da prvi uzrok predstavlja stvarni uzrok štete, dok drugi uzrok predstavlja hipotetički uzrok štete koji se ne uspije ostvariti. Drugi, odnosno hipotetički uzrok „udara u prazno“ i ne mijenja ništa na stvari. Tako primjerice u hipotetskoj situaciji kod koje se na kuću koja prethodno bude do temelja uništena u požaru sruči lavina. Stvarni uzrok štete nastale na kući predstavlja požar, dok hipotetski ili prestignuti uzrok štete predstavlja lavina. I kod ove uzročnosti *conditio sine qua non test* ne daje pozitivne odgovore s obzirom da se prvi stvarni uzročnik štete može braniti tvrdnjama da bi do štete došlo i da nije bilo požara, jer bi kuća u svakom slučaju bila uništena od lavine. Međutim i u ovim pravnim situacijama pribjegava se pravno-političkim rješenjima tako da uređeni pravni poreci stvarnim uzročnikom

94 Radišić J., Naknada štete i problem tzv. prestignutog (hipotetičkog) kauzaliteta, Institut za uporedno pravo, Beograd, 1969, 19.

95 Koziol H., „Basic Questions of Tort Law from Comparative Perspective, Jan Sramek Verlag, 2015, 777.

96 Bikić A., Naknada štete, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2010, 32.

97 Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-1048/06-2, od 13. veljače 2008. g.: „Solidarna odgovornost postoji samo na strani tuženika Grada Zagreba i izvođača radova rušenja garaže i to samo za dio štete uzrokovane nestručnim rušenjem garaže. Njihova solidarna odgovornost temelji se na odredbi čl. 207. ZOO prema kojoj naručitelj i izvođač radova na nekretnini solidarno odgovaraju trećoj osobi za štetu koja nastane u vezi izvođenjem tih radova.“

98 Bikić A., Naknada štete, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2010, 32.

štete smatranju prvi stvarni uzrok bez obzira što *conditio sine qua non* test ne daje pozitivan odgovor.^{99/100}

7. DOKAZIVANJE UZROČNOSTI

U svim uređenim pravnim sustavima, pa tako i našem pravnom sustavu, je usvojen kao opći standard da je na tužitelju teret dokaza uzročno-posljedične veze.^{101/102/103}

Međutim različiti pravni poreci primjenjuju različite standarde dokazivanja. Tako je primjerice u francuskom pravu za dokazivanje uzročne veze potrebno osobno uvjerenje suca, u engleskom pravnom sustavu se uzročna veza utvrđuje balansom vjerojatnosti na način da tužitelj mora dokazati vjerojatnost od 51 % i više¹⁰⁴ da bi uspio sa svojim tužbenim zahtjevom, dok se u njemačkom pravnom sustavu traži potpuno uvjerenje na granici s potpunom istinitošću i sigurnošću (§ 286 ZPO). U našem pravnom sustavu primjenjuje se sličan standard dokazivanja kao u njemačkom pravu na način da za dokazivanje uzročnosti nije dovoljan dokaz vjerojatnosti nastanka štete, nego je potrebna objektivna sigurnost vezano za uzročnu vezu da bi tužitelj uspio sa svojim tužbenim zahtjevom.^{105/106/107/108/109}

Međutim, upravo činjenica da je teret dokaza uzročne veze kao pretpostavke odgovornosti za štetu na tužitelju utječe na sam smisao pravnog pojma uzročnosti s obzirom da procesne pravne norme ne predstavljaju odraz zdravo-razumskih rješenja. Naime, ishod parnice ne mora se nužno poklapati s principima prema kojima običan čovjek shvaća pojam uzročne veze, a time i odgovornosti za štetu, a na što izravno utječe koji standard dokazivanja se primjenjuje u

99 Radišić J., Naknada štete i problem tzv. prestignutog (hipotetičkog) kauzaliteta, Institut za uporedno pravo, Beograd, 1969, 21.

100 Markesinis B. i Unberath H., The German Law of Torts: a Comparative Treatise, Oxford, Hart Publishing, 2002, 106. „Larenz's solution occupies the middle ground. He distinguishes between the damage caused to the protected interest as such (i.e. a chattel) (so called Objektschaden) and consequential loss. As far as the Objektschaden is concerned the right of action accrues instantly and therefore the hypothetical cause cannot be taken into account, while in respect of consequential loss the hypothetical cause is relevant.“

101 Steel S., Proof of Causation in Tort Law, Cambridge University Press, 2015, 48. „Each system accepts, as a general principle, that the burden of proof rests with the claimant in relation to the factual elements of their claim which belong to the „cause of action“ or which „establish“ the claimant's legal right against the defendant.“

102 Van Dam Cees, European Tort Law, Second Edition, Oxford University Press, 2013, 324. „The basic rule in all jurisdictions is that the burden of proof as regards causation is on the claimant. However, the jurisdictions take different starting points for what the claimant has to prove.“

103 Tako i u hrvatskom pravu, izvan okolnosti kada je šteta nastala u vezi s opasnom stvari ili djelatnosti, na oštećeniku je teret dokaza glede uzročne veze, jer se ista u načelu ne predmnijeva – Gorenc V., Komentar zakona o obveznim odnosima, Narodne Novine, Zagreb, 2014, 1705.

104 Steel S., Proof of Causation in Tort Law, Cambridge University Press, 2015, 50. „Wrong-constituting causation: the balance of probability - In the common law, the general rule is that past facts in civil cases must be proven on the „balance of probability“ or on the „preponderance of the evidence“. The general rule is that wrong-constituting causation is a question of past fact and so must be proven to this standard.“

105 čl. 219, st. 1. Zakona o parničnom postupku, Narodne Novine, 70/2019.

106 čl. 221.a. Zakona o parničnom postupku, Narodne Novine, 70/2019.

107 Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-2094/2015-2, od 03. ožujka 2020. g.; „Prema izričitoj odredbi čl. 221. a. ZPP propisano je da ako sud na temelju izvedenih dokaza (čl. 8. ZPP) ne može sa sigurnošću utvrditi neku činjenicu o postojanju, a postojanju činjenica zaključiti će primjenom pravila o teretu dokaza. Kako na temelju izvedenih dokaza i njihovom ocjenom niže-stupanjski sudovi nisu utvrdili odlučne činjenice za ovaj spor, to su o njihovom postojanju odnosno nepostojanju zaključili primjenom pravila o teretu dokazivanja te odbili tužbeni zahtjev ocijenivši da tužitelj nije dokazao odlučne činjenice o kojima ovisi osnovanost njegovog tužbenog zahtjeva (da je pretrpio štetu – osnovanost i visina štete).“

108 HLA Hart and Honoré, Causation in the Law, Clarendon Press, 1985. (više o tome)

109 Steel S., Proof of Causation in Tort Law, Cambridge University Press, 2015. (više o tome)

određenoj situaciji.¹¹⁰ Također vezano za dokazivanje uzročnosti utječe i činjenica varijabilnosti svih faktora, kao o činjenica što statistika ima samo ograničen utjecaj kod dokazivanja.¹¹¹

Sve gore navedeno, u uređenim pravnim sustavima, ublažava se različitim pravno-političkim solucijama (npr. zakonskim presumpcijama u određenim situacijama), nekim specifičnim rješenjima (npr. institutom izgubljene prilike¹¹²), prima facie dokazivanjima ili jednim specifičnim rješenjem u njemačkom pravnom sustavu – institutom krajnje nepažnje kod liječničke greške u kojem slučaju je tužitelju u slučaju krajnje nepažnje dovoljna vjerojatnost od 51 % da bi uspio s tužbenim zahtjevom.^{113/114/115/116}

8. EUROPSKI POGLED NA UZROČNOST

S aspekta europskog prava¹¹⁷, kao i prava Europske Unije relevantna su dva akademska projekta kojima se pokušalo utjecati na harmonizaciju prava unutar Europske Unije, a i šire. Nazivi ova dva projekta su – Načela europskog odštetnog prava (*PETL, 2005*) i Nacrt zajedničkog okvira građanskog prava u Europskoj Uniji (*DCFR, 2009*). Iako ova dva akademska projekta nemaju obvezujuće djelovanje u odnosu na države članice, Projekti svojim akademskim autoritetom djeluju na proces harmonizacije i ujednačavanja prava unutar Europske Unije, ali i šire.^{118/119/120}

Posebno mjesto u ova dva Projekta zauzima i uzročna veza kao opća pretpostavka odgovornosti za štetu. Tako se problemu utvrđivanja pravno-relevantne uzročne veze pristupa također kroz dvije faze utvrđivanja. U prvoj fazi se uz pomoć *conditio sine qua non* testa utvrđuje činjenična uzročnost, da bi se potom uz pomoć pravnih instituta – predvidivosti, područja svrhe pravne norme, test adekvatnosti, pravno-politička rješenja vezano za konkurentne uzroke, u

110 Hart H.L.A. and Honoré T., *Causation in the Law*, Clarendon Press, 1985, 26. „The ordinary man has a quite adequate mastery of various concepts within the field of their day-to-day use...”

111 Cousy H. and Vanderspikken, *Unification of Tort Law: Causation*, European Centre of Tort and Insurance Law, Kluwer Law International, 2000, 34. „Statistical proof of the existence of a certain risk (e.g. the risk of 0,05 per cent of a population to contract a serious disease), is not sufficient to prove that a certain damage was due to an unavoidable risk. As a consequence, on the basis of statistical proof only, no person can be held liable with regard to that damage.

112 Posebnost francuskog pravnog sustava – *perte d'une chance*

113 Steel S., *Proof of Causation in Tort Law*, Cambridge University Press, 2015. (više o tome)

114 Vrhovni sud Republike Hrvatske, Revr-230/05-2, od 22. veljače 2006. godine:

„Točno je da prema mišljenju sudskog vještaka za zaštitu na radu proizlazi da je i tužitelj dijelom doprinio štetnom događaju, time što je „samovoljno bez posebnog naloga pretpostavljenog rukovoditelja“ pristupio poslovima dopumpavanja autoguma na skinutim kotačima. Dužnost je vještaka utvrđenje i davanje mišljenja o činjenicama za koje je potrebno stručno znanje, kojim sud ne raspolaže (čl. 250. ZPP). Stoga sud ne obvezuje mišljenje vještaka da je i tužitelj dijelom doprinio štetnom događaju, time što je „samovoljno bez posebnog naloga pretpostavljenog“ pristupio dopumpavanju guma, kada je sud na temelju iskaza svjedoka i drugih dokaza utvrdio da je smjena u kojoj je radio tužitelj dobila zadaću da obavlja postao dopumpavanja guma.“

115 Steel S., *Causation in English Tort Law: Still wrong after all these years*, *University of Queensland Law Journal*, Vol.31(2), 2012, 243.

116 npr. odluka Vrhovnog suda – House of Lords, *Sienkiewicz v. Greif (UK) Ltd.* (2011) UKSC 10.

117 Van Dam Cees, *European Tort Law, Second Edition*, Oxford University Press, 2013, 5. „The word „European“ in „European tort law“ also needs further clarification although it is not intended to be a very clearly defined concept. Rather, it points at various „Europes“: the European continent, the Contracting Parties of the European Convention on Human Rights, and the EU.“

118 Von Bar C., Clive E., Schulte-Nölke H., *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law – Draft Common Frame of Reference*, European law publishers, Minhen, 2009.

119 European Group on Tort Law, *Principles of European Tort Law, Text and Commentary*, Vienna-New York, Springer, 2005.

120 Koziol H., *Harmonising Tort Law in the European Union: Advantages and Difficulties*, *ELTE Law Journal*, 2013/1, 73-75.

drugoj fazi utvrđivala pravno-relevantna uzročnost.^{121/122}

Unatoč svim naporima, važno je napomenuti da na području Europske Unije ne postoje univerzalna rješenja vezano za uzročnu vezu kao pretpostavku odgovornosti za štetu.¹²³

Ipak, Europska Unija je Lisabonskim ugovorom (2007) obvezala Europski sud pravde (ECJ) da izdvoji opća načela iz područja izvan-ugovorne odgovornosti, pa tako i opća načela koja vrijede u svim državama članicama i u odnosu na uzročnu vezu kao pretpostavku odgovornosti za štetu.¹²⁴

9. ZAKLJUČNI OSVRT

Predmet ovog članka nije bila namjera definiranja uzročne veze kao pretpostavke odgovornosti za štetu s obzirom da ne postoji opći odgovor vezano za kvalitetu takve veze, te ona u konačnici ovisi o okolnostima konkretnog slučaja i vrijednosnom pristupu suda.

Predmet ovog članka je bila kratka analiza pojma činjenične i pravno-relevantne uzročnosti i ukazivanje da kod utvrđivanja uzročne veze kao pretpostavke odgovornosti za štetu postoje ove dvije faze utvrđivanja od kojih prva promatra da li je određena okolnost bila historijski uključena u nastanak štetne posljedice, dok se druga faza bavi problematikom da li ta okolnost koja je nedvojbeno bila historijski uključena u nastanak štetne posljedice predstavlja i pravno-relevantni

121 Von Bar C., Clive E., Schulte-Nölke H., Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference (DCFR), sellier.european law publishers GmbH, 2009, 405.

VI.-4:101: General rule

A person causes legally relevant damage to another if the damage is to be regarded as a consequence of that person's conduct or the source of danger for which that person is responsible.

In cases of personal injury or death the injured person's predisposition with respect to the type or extent of the injury sustained is to be disregarded.

VI.-4:102: Collaboration

A person who participates with, instigates or materially assist another in causing legally relevant damage is to be regarded as causing that damage.

VI.-4:103: Alternative causes

Where legally relevant damage may have been caused by any one or more of a number of occurrences for which different persons are accountable and it is established that the damage was caused by one of these occurrences but not which one, each person who is accountable for any of the occurrences is rebuttably presumed to have caused that damage.

122 Arts. 3:101-3:106 i 3:201 (e) Principles of European Tort Law (PETL), European Group on Tort Law, Principles of European Tort Law, Text and Commentary, Vienna-New York, Springer, 2005.

Art. 3:101. *Conditio sine qua non*

An activity or conduct (hereafter: activity) is a cause of the victim's damage if, in the absence of the activity, the damage would not have occurred.

Art. 3:102. *Concurrent causes*

In case of multiple activities, where each of them alone would have caused the damage at the same time, each activity is regarded as a cause of victim's damage.

Art. 3:103. *Alternative causes*

In case of multiple activities, where each of them alone would have been sufficient to cause the damage, but it remains uncertain which one in fact caused it, each activity is regarded as a cause to the extent corresponding to the likelihood that it may have caused the victim's damage.

If, in case of multiple victims, it remains uncertain whether a particular victim's damage has been caused by an activity, while it is likely that it did not cause the damage of all victims, the activity is regarded as a cause of the damage suffered by all victims in proportion to the likelihood that it may have caused the damage of a particular victim.

123 Koziol H., Harmonising Tort Law in the European Union: Advantages and Difficulties, ELTE Law Journal, 2013/1.

124 Lisabonski ugovor (engl. Treaty on the Functioning of the European Union - TFEU), 2007, Art 340 (<https://eur-lex.europa.eu>)

uzrok štete.

S obzirom da je u radu prikazano da zakonska rješenja ne daju tumačenja pravog pojma uzročne veze kao opće pretpostavke odgovornosti za štetu, nastojala se prikazati važnost proučavanja sudske prakse i pravne teorije kako bi se omogućila adekvatna rješenja koja bi mogla odgovoriti i na neka moderna iskušenja.

Kako u uređenim pravnim porecima i dalje veliki izazov predstavljaju tzv. solucije sve-ili-ništa¹²⁵ ovaj članak je ukazao i na mogućnost postojanja i nekih novih solucija u pravu primjerice institut tzv. izgubljene prilike i sustav proporcionalne odgovornosti kojim se nastoji ublažiti odgovornost na principu solidarne odgovornosti.

Članak je također ukazao i na važnost i aktualnost komparativnog prikaza u pravu, a sve s ciljem kako bi se razmotrile sve moguće solucije problema koje se pojavljuju u različitim pravnim sustavima, a vezano za problematiku uzročne veze kao pretpostavke odgovornosti za štetu.

Također je članak ukazao i na mogućnost zvaničnih uvođenja i nekih drugih teorijskih rješenja uz već postojeću primjenu teorije jednakosti uvjeta i teorije adekvatnosti, tako primjerice teorije zaštitne svrhe norme, a primjena koje teorije se već uvelike primjenjuje u njemačkoj i austrijskoj sudskoj praksi.

Konačno, razmatranjem zakonskih okvira koji egzistiraju u materijalnim pravima nekih od vodećih svjetskih pravnih poredaka i domaćeg pravnog poretka izražava se stav da nisu potrebna neka nova zakonska rješenja s obzirom da postojeća pružaju sasvim dovoljno široku osnovu da bi odgovorila na sve buduće izazove vezano za problematiku uzročne veze kao pretpostavke odgovornosti za štetu.

Summary: *The article analyses the causation as an assumption of liability for damages. The author discusses what is the legal meaning behind the phrase causation as a general presumption of liability for damages, the problems in case law which emerge in the courts upon determining the legally relevant causal link, which approach is adopted for determination of causation as a general assumption of liability, as well as the tests which ascertain the aforesaid. The paper also outlines the problem of existence of the competing causes and how the same are handled by the modern legal order when identifying liability for damages. Furthermore, the paper presents the legal theories which could serve upon identification of legally relevant causation in case law, as well as which causal paradigms can exist in law. The paper also shows the means of proving the causation as assumption of the fault in some of the leading legal*

¹²⁵ Van Gerven W., Tort law, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2000, 459. „The classical causation analysis sometimes fails to produce satisfactory result. Indeed, the „but for“ or *conditio sine qua non* test results in the conduct of the defendant being either a cause of the injury or not; further stages and refinements in the analysis will reverse the result of that test, usually by denying causation altogether even if the „but for“ test is met, more rarely the other way round. In any event, causation remains an all-or-nothing matter. In an increasing number of cases (often dealing with medical liability), however, the truth lies somewhere in between...”

orders of the world; as well as in the legal orders of the region. Finally, the paper portrays the causation as a presumption of fault from the European perspective.

Keywords: *causation, phrase, relevant causality, causation theories, causation paradigm, factual and legally-relevant causation, competing causes, proving causality, causality from European perspective*

Navedena izvori i korištena literatura

- Bikić A., Naknada štete, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2010.
- Castellanos-Jankiewicz L., Causation and International State Responsibility, Amsterdam Center for International Law, University of Amsterdam, 2012.
- Crnić I., Naknada štete, Organizator, Zagreb, 1995.
- European Group on Tort Law, Principles of European Tort Law, Text and Commentary, Vienna-New York, Springer, 2005.
- Gorenc V., Komentar zakona o obveznim odnosima, Narodne Novine, Zagreb, 2014.
- Hart H.L.A and Honoré T., Causation in the Law, Clarendon Press, Oxford, 2002.
- Honoré A.M., Causation in the Law, Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2010.
- House of Lords, Sienkiewicz v. Greif (UK) Ltd. (2011) UKSC 10.
- Infantino M. and Zervogianni E., Causation in European Tort Law, Cambridge University Press, 2017.
- Jansen N, The idea of a lost chance, Oxford Journal of Legal Studies, 1999.
- Kadner G., Loss of a Chance in European Private Law – „All or nothing“ or partial liability in cases of uncertain causation, Kluwert Law International BV, European Review of Private Law 6-2008.
- Klarić P., Odštetno pravo, Narodne Novine, veljača 2003.
- Kozioł H., „Basic Questions of Tort Law from Comparative Perspective, Jan Sramek Verlag, 2015.
- Kozioł H., Harmonising Tort Law in the European Union: Advantages and Difficulties, ELTE Law Journal, 2013/1.
- Lisabonski ugovor (engl. Treaty on the Functioning of the European Union - TFEU), 2007, Art 340 (<https://eur-lex.europa.eu>)
- Magnus U., Causation in German Tort Law, Unification of Tort Law,: Causation, European Centre of Tort and Insurance Law, Kluwer Law International, 2000.
- Markesinis B. i Unberath H., The German Law of Torts: a Comparative Treatise, Oxford, Hart Publishing, 2002.
- Oliphant K., Cultures of Tort Law in Europe, Journal of European Tort Law, 2/2012.
- Oliphant K., Uncertain Factual Causation in the Third Restatement: Some Comparative Notes, William Mitchell Law Review, Volume 37, 2011.
- Radišić J., Imovinska odgovornost i njen doseg, Institut društvenih nauka, Bg, 1979.
- Radišić J., Naknada štete i problem tzv. prestignutog (hipotetičkog) kauzaliteta,

- Institut za uporedno pravo, Beograd, 1969.
- Spier J. and Haazen O.A., *Comparative Conclusions on Causation, Unification of Tort Law*,: Causation, European Centre of Tort and Insurance Law, Kluwer Law International, 2000.
- Spier J., *Unif. of Tort Law: Causation*, The Hague, Kluwer, 2000 – Magnus U., *Causation in German Tort Law*
- Stanišić S., *Objektivna odgovornost za štetu*, Banja Luka, 2012.
- Stapleton J., *Law, Causation and Common Sense*, Oxford University Press, Oxford Journal of Legal Studies Vol. 8 No. 1.
- Steel S., *Causation in English Tort Law: Still wrong after all these years*, University of Queensland Law Journal, Vol.31 (2), 2012.
- Steel S., *Proof of Causation in Tort Law*, Cambridge University Press, 2015.
- Van Dam Cees, *European Tort Law*, Second Edition, Oxford University Press, 2013.
- Van Gerven W., *Tort law*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2000.
- Von Bar C., *The Common European Law of Torts*, Volume Two, Clarendon Press, Oxford, 2000.
- Von Bar C., Clive E., Schulte-Nölke H., *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law – Draft Common Frame of Reference*, European law publishers, Minhen, 2009.
- Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-2826/1990-2, od 24.04.1991.
- Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-577/1998-2, od 28.02.2001.
- Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-1237/02-2, od 15.01.2003.
- Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-649/04-2, od 20.04.2005.
- Vrhovni sud Republike Hrvatske, Revr-649/04-2, od 20.04. 2005.
- Vrhovni sud Republike Hrvatske, Revr-230/05-2, od 22.02. 2006.
- Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-553/07-2, od 05.06. 2007.
- Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-1048/06-2, od 13.02.2008.
- Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-20/08-2, od 02.07. 2008.
- Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-x 338/11-2, od 11.05.2011.;
- Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-609/09-2, od 05.10.2011.
- Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-x 768/10-2, od 06.02.2013.
- Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev- x 644/2016-2, od 02.10.2018.
- Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-1468/2015-2, od 04.12.2018.
- Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-x 177/2018-2, od 19.12.2018.
- Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-2094/2015-2, od 03.03.2020.
- Wright R. W., *Causation in Tort Law*, California Law Review, 1985.
- Zakon o parničnom postupku, Narodne novine, 70/2019.
- Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine, 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18.